

TASAVVUF VE TEFEKKÜR

Abdülbaki ÇINAR

30.11.2008

Lügat manası Fikretmek. Düşünmek. Fikri harekete geçirmek demektir. Tasavvufi manası eşyanın hakikatine vakıf olmak... Varlıları Allahın yarattığı şekli ile bilmek demektir. Bir misal verecek olursak. Hz. Musa'nın elindeki asa insani gözle bakınca ağaç bir sopadır. Ancak Allahın cephesinden bakınca o bir ejderhadır. Sihirbazların sihirlerini yutan ejderha...

İnsanı kâinattaki diğer varlıklardan ayıran üç farklı özelliği vardır.

1. Akı ile iradesini kullanıp İlmi birikim yapmasıdır. O'nun için Rabbimizin peygamberimiz şahsında iman edenlere ilk emri Oku olmuştur. Neyi okumak? Muhakkak ki kader kitabımız Kur'anı, dolayısı ile kendimizi okumak. Eğer okuduğumuz kitaplar bizi Kur'ana yönlendiriyorsa yolumuz doğrudur.
2. Farklı özelliği gülümsemesidir. Çünkü başka hiçbir varlık kendi cinsine gülümseyemez.
3. Özelliği düşünme yeteneği ile yaratılmış olmasıdır. Bu özelliğin Kur'andaki adı tefekkür etmektir. Tefekkür fikrin pozitif halidir. Dışımızdaki dünyayı beş duyu organımızla idrak ederiz. Bu idrakimizi kalbimize (gönlümüze) göndeririz. İç dünyamız nasılsa duyu organlarımızda dış dünyamıza ait olan şeyleri o şekilde nitelendirir. Mesela: Canı sıkıntılı insana hiçbir şeyin hoş gelmemesi gibi...

Gönül iki göğüs kemiğimiz arasında bulunur, elle tutulmaz, gözle görülmez ve ruhumuzun derinliklerine doğru oradan sonsuz bir yol açılır. O yolun özelliği üzerinden bir sultan geçer. Tasavvufi bir anlayış üzere sultandan kastımız Kamil Mürşittir. Sultanın ardı sıra yürümek bizi Rasulullah'a oradan da Allaha götürür. Çünkü gerçek mürşitler muhiplerini (sevenlerini) kendine değil Rasulullah'a ve Allaha davet ederler.

İnsanı kâinattaki diğer varlıklardan ayıran Akı kendi içinde dörde ayırıyoruz.

- 1- Akı-1 Mümeyyiz: Henüz buluğa ermemiş çocukların yaşlarının üzerinde bir akla sahip olmasıdır.
- 2- Akı-1 Meaş: Avamın akıdır. Yemek içmek ve sahip olduklarını tüketmeye programlanmış akıl.
- 3- Akı-1 Maad: İrfan sahibi akıl. Bu dünyaya gönderilme gayemiz, görevlerimiz ve sorumluluklarımızın idraki içinde olan akıl.
- 4- Akı-1 Selim: Her zaman olumlu düşünen. Nimetlerin kaynağının Allah olduğunun idraki içinde olan akıl... Kamil insanın sahip olduğu akıl demektir.

Fikirlerimiz de zihnimizde Kamil insanlara yani Rasulullah ve onun varisi olanlara bizi yaklaşıtıyorsa pozitif, onlardan uzaklaşıtıyorsa negatiftir.

Aklı bize veren Allah onu kullanmayı, onunla fikir etmeyi de bizlere emretmiştir. Bu emir Kur'an-ı Kerim Al-i İmran suresi 190. ayet de **“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini izlemesinde düşünen akıllar için apaçık deliller vardır.”**

Demek ki seyrettiğimiz her şeyi, içinde yaşadığımız dünyayı mevsimlerin birbirini takibini yer ve gök arasındaki uyumu, birbirlerini takip eden gece ve gündüzün devridaimini tefekkür etmeli. Kaynağının Allah olduğunu bilmeli... İçinde yaşadığımız dünyanın gökyüzüne bakalım! Allahın emri ile yağmurlar yağar, bu yağmurla yeryüzündeki toprak sertliğinden arınır, gevşer. Altındaki tohum besmelenin sırrı ile harekete geçer yarılan toprağın üzerine bir filiz çıkar. O filizden bir gövde, gövdeden bir dal, yaprak çiçek ve meyve verir.

Buradan řu benzetmeyi yapmak mümkün... Yağmura kavuşan toprak nasıl sertliğinden arınırdı yumuşarsa tefekkür eden gönülden katılıktan arınır ve yumuşar. Yumuşayan o kalpten her biri ayrı lezzette tefekkür eden aklın lisanından dökülen sözler, halinden yayılan ahvaller olur. Her kişi ihtiyacı nispetinde o lezzetlerden tadar. Bu manada meyveyi yiyen ağız kulak olmuştur. Herkes dinlediğı kadarının lezzetini alır ve bunu gönül midesinde hazmeder.

Bütün bu nimetler kim için? Elbette ki tüm varlıklar insan için... Hayvanların kimisi sütü ile kimisi yumurtası ile kimisi eti ile kimisi yünü ile Rabbimiz tarafından akıl sahibi insanın emrine verilmiştir.

Ya insan kim için? Muhakkak ki Rabbimize ibadet etmek için. Gönül Sultanlarımızdan Seyyid Ahmet er Rufai Hazretleri Marifet Yolu isimli kitabın 58. sayfasında şöyle buyurur.

“Efendiler!

Tefekkür, Efendimiz (sav)’in ilk amelidir. Nitekim bütün farzlardan önce O’nun ibadeti, Allahın mahlûkatını (halk ettiklerini) ve nimetlerini düşünmekten ibaretti. Hatta bu durum, şer’i emirler ve ibadetler nazil olana kadar devam etmiştir. Öyleyse sizde Allahın nimetlerini tefekküre iyi sarılın ve tefekkürü ibret vesilesi yapın. Çünkü ibretten yoksun bir tefekkür, ham hayal ve vesveseden ibarettir. İbrete vesile olan tefekkür, bir öğüt ve hikmettir. Amellerinizi tefekkürden sonra, sağlam bir esas üzerine bina ediniz.”

İnsan yapacağı her şeyi önce aklında tasarlar sonra adım adım hayata geçirmeye çalışır. Tasavvufi bir düşünce ile günlük hayatımızı tefekkür babında ibadete çevirmek istersek deriz ki;

Gökyüzündeki gazlar ve yoğun olan oksijen ciğerlerimiz için. Bu gazlar çok veya azın limitlerinden öte mutedil bir miktarda hayatımız için olmazsa olmazdır. Aldığımız nefesle ciğerlerimiz taze hava ile dolar. Bu taze hava kanımızı temizler. Temizlenen kanla midemizdeki gıdalar (hazmedilir) yakılır.

Tefekkür müminin gönlünde ve aklında ibadet; kâfırın kalbinde ise kalın bir perdedir. Zira kâfir fikir edebilseydi köyün muhtarsız, vilayetin valisiz ve kâinatın da yaratıcısız olmayacağını bilirdi. Mütefekkir için gönülden gaflet perdesinin kalkması ile gece gündüzdür, Allahtan gelen her keder neşedir.

Tefekkürsüz bir bakışla bakmak arının yaptığı balı ağızda bıraktığı tat ve bedendeki kısa yolculukla sınırlamak arının gayretine haksızlık olmaz mıydı? Peki ya ona vahyedene karşı... Çünkü Allah bal yapmayı arıya vahyetmiştir. Sütü yapan inek yaptığıının farkında değil? Peki ya için... Ey düşünen insan bir farkın olmalı değil mi?

Buradan hareketle kaynağında Allah olan her fikir bir tefekkürdür. Her tefekkür hikmet doludur. Hikmet aklın ve ilmin üzerinde bir gerçektir. Allahın hikmet ihsanına nail olanlar ancak duru, berrak akıl ve gönül sahipleridir. İlmin kapısı Hz. Ali (kv) efendimiz bu konuda şöyle buyururlar:

“Hikmet mü’minin ganimetidir.

Hikmet: Dünya ve ahirette faydalı olan şeydir.

Hikmet: İlim ve amelde hakikate ermektir. Zira hikmet; ilim ve amelin birleşmesinden hâsıl olur.”

RA’D 13/19. Sana Rabbinden indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, onu bilmeyen köre benzer mi? Ancak akıl sahipleri ibret alırlar. Ayetin ışığında diyebiliriz ki aklın hakkını vermek lazım. Çünkü akıl hadiseler karşısında ibret almayı düşünmeyi iyiye kötüden ayırmayı bilmek durumundadır. Çünkü mümin feraset (ince duyuş ve hızlı bir seziş)

sahibidir. Bu feraset nimetinden yoksun olanlar görüşten yoksun kör aklın sahibi olanlardır. Bu kişiler bilmelidirler ki kör benim gören o sağır benim duyan o dilsiz benim konuşan o ve konuştuklarıda konuşulan o. (O diye nitelendirdiğimiz zat-ı muhterem kimdir? Muhakkak ki tefekkür ehli olan kâmil insandır.)

İnsandaki cüzi aklın arayışlarının yönü külli akla yönelik olmalı ve cüzi aklın hududu külli akıl sahibi Allahın hudutlarına girince haddi bilmeli ve külli akla teslim olmalı. Çünkü bu kurala uyan akıl sahipleri ibret alan uymayanlarsa ibret olanlardır. İkiisi arasındaki fark yerle gök arası kadar bir birinden uzaktır.

İBRAHİM 14/52. Bu Kuran, onunla uyarılınsınlar ve tek bir İlah bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir.*

Müslüman Toplumlar hayatın akışına kapıldıkları zaman kendilerini Kuran mihenginde test etmelidirler. İnanlar kâinat üzerindeki hareketlerinde kabiliyet noktasında **cebîr** irade noktasında **serbest** oldukları bilinci ile uyarıları dikkate almak durumundadırlar. Çünkü akıl kendinden üstün olan akla tabi olur, hele birde bu akıl külli akıl olursa...

Bu konuda mevzunun özüne vakıf olmak adına bir misal verip akli besleyelim. Diyelim ki; bir makineyi üreten onun kullanma kılavuzunu da kullanıcıya takdim eder. Tüm kâinatı yaratan Allah (c.c.) kullanma kılavuzu mesabesinde öğütlerinin bütünü olan Kuranı ve onun içindeki beyanların hayata uygulanması hususunda örnek olarak ta Peygamberleri bizlere göndermişlerdir. İnsanlık yanılmaz ve yanılmaz uyarıcılar olan peygamberlere tabi olduğu müddetçe ancak ebedi saadete ulaşabilir.

TÂHÂ 20/53. Sizin için yeryüzünü döşeyen, yollar açan, gökten su indiren O'dur. Biz o su ile türlü türlü, çift çift bitkiler yetiştirdik.

TÂHÂ 20/54. İster yiye, ister hayvanlarınızı otlatın, onlarda akıl sahipleri için şüphesiz dersler vardır.* Üzerinde yaşadığımız dünya Allahın cc verdiği akıl ile fıkırlanmalıdır. Yeryüzüne çivi gibi çakılan dağlar yerin üzerindeki cesametinden onbir kat daha fazla yeraltında oluşu tefekkürümüzü derinleştirerek yaratıcının azametini düşünmeye bizleri sevk eder. Doğan güneşin yönünü merkez alarak yönlerimizi tayin ederiz. Üzerinde yaşadığımız yeryüzünde açılan yollar ulaşmak ve kavuşmak içindir. Gökten indirilen su ile yeryüzündeki nimetleri insanlığa takdim eden Allah muhakkak ki ibadet edilmeye layık olandır.

Ayeti kerimede buyrulduğu üzere İnsanlığın hizmetine sunulan hayvanların rızklarının bitkilerden olduğu ve aynı bitkilerin rızık noktasında insanlara da hizmet ettiği mutlak ve muhakkaktır.

ZÜMER 39/9. Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükerek, ahiretten çekinen, Rabbinin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi olur mu? De ki: "Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."*

Gecesini aydınlık etmeyenler gündüzlerini de mamur edemezler. Kulluğun edebi ile tefekkür ederiz. Her çeşidi ile her tonu ile renkler gözlere, seslerdeki ahenkler kulaklara, her nevinden kokular burnumuz için, besin değeri olan tüm gıdalar midemiz için ila ahir... Tüm bu nimetlerin sahibi olan rabbimize şükretmek üzere namaz kılmak, onun huzurunda ayakta durmak, boyun bükme, azabı ile ahiret için O'ndan yardım ve af dilemek hatta görmediğimiz ancak Rabbimizin emredip Rasulümüzün buyurdıkları kabir sualleri berzah imtihanı için hazırlık yapmak şüphesiz ki akıl sahiplerinin erdemindendir. Aklını kullananlar için dünya bir ibret yeridir. Aklını kullanmayıp bel hüm edal noktasında bir hayat yaşayanlarla aklını kullanıp kemale erenler elbette bir olmazlar.

Tefekkür konusunda Allah dostlarının irşat parolaları ile konumuzu süsleyelim.

Tefekkür; insanı, Cennete giden yola ulaştırır. (Lokman Hakim)

Çok tefekkür, mutlaka insanı bilgili eder. Bilgili olan da Amel eder. (Vehb bin Münebbih)

İnsan, mütefekkir (düşünen) olursa, Her şeyden bir ders, ibret alır. (Süfyan b. Uyeyne)

Allahü teâlânın azametini, büyüklüğünü düşünebilen insan, Ona asla isyan edemez.. (Bişr-i Hafi)

Tefekkür, zekâyı açar. (İmam-ı Şafii)

“Bir anlık tefekkür, bir yıllık ibadetten hayırlıdır”. “Bir anlık tefekkür, yetmiş yıl ibadetten hayırlıdır”. “Bir anlık tefekkür, bin yıl ibadetten hayırlıdır”.(3) Sırrül Esrar, Seyyid Abdülkadir Geylani, S.33, Çev. A. Akçiçek, Bahar Yayın., 1968-İstanbul

Hiz. Peygamberimiz (s.a.s)'e en çok etki eden ayetlerden biri, tefekkürle ilgilidir. İki kişi Hiz. Âişe (r.a)'ı ziyaret etmişler. Onlardan biri, "Hiz. Peygamberimiz (s.a.s)'de gördüğünüz etkileyici bir şeyi bize anlatır mısınız?" deyince, Hiz. Âişe (r.an) şöyle demiştir:

"Resulullah (s.a.s) bir gece kalktı, abdest alıp namaz kıldı. Namazda çok ağladı. Gözlerinden akan yaşlar sakallarını ve secde esnasında yerleri ıslattı. Sabah ezanı için gelen Hiz. Bilâl (r.a):

"Ya Resulullah (s.a.s)! Geçmiş ve gelecek bütün günahlarınız affedildiği halde, sizi ağlatan nedir?" deyince, o: "Bu gece Yüce Allah bir ayet indirdi. Beni bu ayet ağlatmaktadır" dedi ve ayeti okudu:

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün gidip gelişinde elbette akliselim sahipleri için ibret verici deliller vardır" (Âl-i İmrân, 3/190).

Ondan sonra Resulullah (s.a.s): "Bu ayeti okuyup da üzerinde tefekkürde bulunmayan, düşünmeyen kişilere yazıklar olsun" dedi.

Bu ayette, tefekküre davet edilen akıl sahiplerinin durumunu açıklayan bir sonraki ayetin meâli de şöyledir:

"Onlar ayakta, oturarak ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde tefekkür ederler (düşünürler). Rabbimiz (derler), bunu boş yere yaratmadın, sen yücesin, bizi ateş azabından koru!.." (Âl-i İmrân, 3/191).

İbn Abbas (r.a)'ın naklettiğine göre, bazı insanlar Allah'ın zatı hakkında düşünmek istediler. Bunun üzerine Hiz. Peygamberimiz (s.a.s) bu hususta şu açıklamada bulundu:

"Allah'ın yarattıkları hakkında düşünün. Allah'ın zatını düşünmeyin. Allah'ın şahsı hakkında düşünmeye güç yetiremezsiniz"